

Landsbygds- och
infrastrukturdepartementet,
Regeringen

Yttrande över förslag om ändring i plan- och bygglagen (2010:900) enligt Konkurrensverkets förslag från rapport 2026:4, LI2026/00742

Er beteckning: LI2026/00742

Sammanfattning

Länsstyrelsen Östergötland avstyrker Konkurrensverkets förslag. Frågan är viktig men kan uppmärksammas på andra sätt. Länsstyrelsen delar Boverkets bedömning att ändring av detaljplaner skapar större flexibilitet för etablering av nya butiker och olika handelstyper. Förslaget om ett tvingande ska-krav i 3 kap PBL är inte i linje med Plan- och bygglagens intentioner om ett långtgående planmonopol där det är upp till varje kommun att i sin ÖP göra intresseavvägningar och rimliga urval för angelägna allmänna intressen per geografi.

Länsstyrelsens synpunkter

Länsstyrelsen avstyrker konsumentverkets förslag att införa i §5 3 kap PBL: *8. hur kommunen avser att tillgodose intresset av en effektiv konkurrens, särskilt inom dagligvaruhandel.*

Länsstyrelsen delar synen att en effektiv konkurrens är ett angeläget allmänt intresse. Det behövs åtgärder för att främja flera olika aktörers möjligheter att etablera sig och investera, såväl för likabehandling av företag, för att få till en jämnare lokalisering av butiksutbud och för fler valmöjligheter för konsumenter.

Översiktsplanering

Att införa fler krav i Plan- och bygglagens tredje kapitel är inte ett träffande lagrum för det övergripande syftet att öka konkurrensen inom handelssektorn för dagligvaror. Det pågår ett arbete för att konkretisera och göra översiktplaneringen mer likartad genom en

digitaliserad samhällsbyggnadsprocess där Boverket tar fram en modell för hur översiktsplaner bör se ut.

Då Plan- och bygglagen bygger på ett kommunalt planmonopol bör det fortsatt vara upp till kommunen att avgöra hur allmänna intressen, som en effektiv konkurrens, bör hanteras i översiktsplanen.

I ÖP är kommunens generella uppgift att själv göra avvägningar mellan enskilda och allmänna intressen, samt att avgöra vilka angelägna allmänna intressen (återges i 2 kap PBL) som planen behöver hantera.

Översiktsplaner hanterar främst övergripande inriktningar och fördjupar sig sällan i eventuella förändringar bland aktörer inom befintlig bebyggelse. Om en kommun ser behovet av att översiktligt kartlägga behov så finns det redan nu möjlighet att genom tematiska översiktsplaner behandla vissa allmänna intressen med större detaljeringsgrad eller noggrannhet, såsom olika servicetyper. Detta skulle kunna gälla såväl offentlig som affärsmässig service till invånarna. Utöver livsmedelsförsäljning kan det anses relevant att skildra förutsättningarna för areella näringar, livsmedelsproducenter, slakterier, logistik eller distribution. För de kommuner som ser det som angeläget skulle även förutsättningarna för andra allmänna intressen kunna skildras såsom annat näringsliv, kulturverksamheter, energiproduktion, eller lokala tekniska funktioner såsom avfallshantering, återvinning, VA samt andra samhällsviktiga funktioner som tryckeri, postterminaler, förmedling av läkemedel, vårdinrättningar, särskilda boenden, fritidsverksamhet, förskolor, skolor etc.

Olika förutsättningar

Kommunerna har vitt skilda förutsättningar, som i Östergötlands län där behoven i Ydre kommun på omkring 3 600 invånare skiljer sig mycket från Linköpings kommun på omkring 170 000 invånare, vilket gör att kravet sannolikt leder till att onödiga resurser läggs ner i onödan. Att införa det som ett obligatoriskt lagkrav träffar inte rätt då det främst kommer att beröra växande kommuner och orter med hög befolkningstäthet, vilket utgör grund för nyetablering av dagligvarubutiker. Vissa kommuner genomför redan idag ett aktivt arbete för att låta nya aktörer etablera sig i nya stadsdelar och har

stora möjligheter att arbeta med såväl policys, handelsutredningar och markanvisningar.

Andra verktyg

Det finns redan verktyg för att kunna ta sig an frågan om etablering av handelsområden. Att ÖP behandlar den här frågan leder inte till annorlunda avtal bland fastighetsägare eller någon förenkling av detaljplaneringen, vilket tycks vara större behov.

Detaljplaneringen som instrument är mer träffande verktyg inom plan- och bygglagen för att hantera lämpliga lägen för viss typ av handel. Det är där som kvarterstrukturer, behov, trafikföring och utformning av byggrätter utreds, och där kan även ändringar av användning/ändamål i befintliga miljöer ses över.

Lokala styrdokument och processer utanför PBL är en lämpligare arena för att skapa dialoger mellan fastighetsägare och marknadsaktörer. Hur detta arbete går till kan säkert göras mer transparent hos vissa kommuner.

Annan styrning

Arbetet kan även förstärkas genom exempelvis särskilda regleringsbrevsuppdrag årsvis eller som löper över flera år, och kan även införas som särskilda projekt för att få till stånd mer resurser och kompetens. Länsstyrelserna har ansvar för att tillhandahålla planeringsunderlag och skulle kunna vara en av flera parter som bistår med att sprida vägledning och samordna utbildningsinsatser. Även regionerna har en roll avseende strategisk samhällsplanering.

Allmänna råd

Det är inte nödvändigt att just denna fråga bli ett tvingande lagkrav för alla kommuner. Om det ska leda till att fler kommuner utreder lämpliga lägen för nya och olika sorters mataffärer, så kan det här arbetet komma till stånd genom allmänna råd i Boverkets kunskapsbank. Planarkitekter hämtar redan idag inspiration och får vägledning därifrån och i Boverkets ÖP-modell finns 3 olika tilltänkta kartor – *Mark och vattenanvändning*, *Hänsyn och Tema*. Det finns inga hinder för en kommun att idag ägna en temakarta i sin ÖP och fördjupa sig inom det här området genom att exempelvis skildra var det idag finns livsmedelsförsäljning, föreslå var det skulle

behövas nya och skriva sina lokala ställningstaganden i frågan. Det finns således redan möjlighet att ta sig an frågan om var dagligvaruhandel skulle behövas eller var det skulle kunna lokaliseras genom exempelvis planbeskrivning, ställningstaganden och ämnet kan skildras i tematiska kartor.

Därför avstyrker Länsstyrelsen rapportens förslag till författningsändring.

Avsnitt 5.2.2. (sid 73) Boverkets rapportering om 4 kap. 37 § PBL

Länsstyrelsen delar Boverkets bedömning (i ett redovisat uppdrag i mars 2026) att styrningen av handelstyper i detaljplaner inte nödvändigtvis utgör ett hinder för etablering av nya butiker, utan att det snarare är ändring av detaljplaner som kan avhjälpa och skapa större flexibilitet.

Länsstyrelsen delar synen att det kan finnas ett behov av ökad kunskap om dagligvaruhandelns förutsättningar och om tillämpningen av gällande regler, både hos vissa kommuner och bland branschaktörer. Det ser dock mycket olika ut mellan olika geografier. För att minska transportarbetet som krävs för att kunna utföra dagliga inköp behöver flera olika sorters butiker uppkomma i redan befintliga miljöer. För att tillskapa fler lägen för större livsmedelsbutiker behövs en särskild omsorg i planeringen för trafikflöden där flera olika transportsätt ska samspela, varför livsmedel kan behöva särskiljas från andra typer av handel. Där det finns utrymme för goda lokaliseringar, tillräcklig mark, intresse, vilja och överenskommelser om finansiering kan detaljplaner alltid ändras.

De som medverkat i beslutet

Beslut i detta yttrande har fattats av avdelningschef Jenny Knuthammar med samhällsplanerare Sofie Helgesson som föredragande. I den slutliga handläggningen har även näringslivs- och tillväxtdirektör Madeleine Söderstedt Sjöberg och samhällsbyggnadsdirektör Jan Persson medverkat.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.